

Жана Гњатовић

Градска библиотека „Карло Бијелички“ Сомбор

gzanag@mts.rs

СТРУЧНИ РАД

УДК:027.022:028.5(497.11)

<https://doi.org/10.63356/baz.2026.015>

„Говорена реч била је прва технологија којом је човек могао да се ослободи свог окружења како би га на нови начин схватио.“¹

Маршал Маклуан

ЖИВА РЕЧ У ДИГИТАЛНОЈ ЕРИ - ПРИМЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ У ГРАДСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ „КАРЛО БИЈЕЛИЦКИ“ У СОМБОРУ

Сажетак: Рад се бави улогом јавних библиотека у савременом дигиталном окружењу и начинима на које традиционална мисија очувања и преношења писане речи опстаје и развија се у условима информационог преобила. Полазећи од савремених изазова јавних библиотека – дигитализације, промене читалачких навика и потребе за социјалном инклузијом – рад представља конкретне програме и активности у Градској библиотеци „Карло Бијелички“ у Сомбору, који показују да библиотека остаје простор дијалога, заједништва и културног посредовања. Посебна пажња посвећена је Читалачком клубу као месту живе речи и размене мишљења, услузи акције „Књиге на кућну адресу“ као примеру доступности и бриге о осетљивим групама, тематским изложбама као виду културне интерпретације и препоруке читања. Дигитално окружење се при томе не посматра као претња, већ као савезник у остваривању мисије библиотеке. Ове активности показују да библиотеке и даље представљају важан простор заједнице, подстичу социјалну инклузију, ангажовање и културу читања у савременом друштву. У Закључак рада истиче се да је будућност библиотеке у заједници – у повезивању људи, знања и технологије ради очувања и развоја културе читања.

Кључне речи: јавне библиотеке, промоција читања, читалачке навике, социјална инклузија, библиотечки програми, културна медијација, локална заједница, дигитално окружење.

¹ Eric McLuhan. „McLuhan - famous and not so famous quotes“. У: Eric McLuhan & Frank Zingrone (уредници). Essential McLuhan. (New York: Routledge, 1997); 273, https://faculty.uml.edu/sgallagher/marshall_mcluhan.htm (преузето 18.3.2026).

УВОД

Библиотеке се данас налазе на кључној прекретници, јер се њихова традиционална улога чувара физичких књига проширила на дигитално окружење које обухвата е-књиге, онлајн базе података и мултимедијалне ресурсе.² Међутим, ова трансформација доноси бројне изазове, попут интеграције савремених технологија, развоја дигиталне писмености и прилагођавања корисничким интерфејсима који одговарају очекивањима савремених корисника. Разумевање и решавање ових изазова од највеће је важности, али је подједнако важно сачувати и традиционалну улогу библиотеке и значај живе речи. Све то захтева нови спектар понуда и стално стручно усавршавање библиотекара.³

Рад отварамо суштинским питањем које се тиче свих нас у свету библиотекарства: Да ли смо, као библиотеке и библиотекари, у времену у којем дигитална доминација обликује начин на који мислимо, читамо и комуницирамо, довољно спремни, стручно оспособљени и ресурсно оснажени да сачувамо живу реч, читалачку културу и простор истинског дијалога – посебно у јавним библиотекама које су темељ културног живота заједнице? Ова важна питања добијају додатну димензију у светлу размишљања Умберта Ека, који у књизи *Не надајте се да ћете се решити књига* (разговори са Жан-Клод Каријером) говори о судбини књиге у добу технолошких промена и дигиталних медија. Умберто Еко подсећа да је књига један од ретких изума који су достигли савршенство форме – попут точка или кашике – и зато не може нестати, већ само мењати облике. Он истиче да нове технологије не уништавају књигу, већ је допуњују, отварајући јој нове просторе видљивости и доступности; носиоци текста могу се мењати (од свитка до штампане и електронске књиге), али да сама књига као концепт опстаје. Наглашава да нове технологије не уништавају старе, већ их допуњују. У дигиталном простору савременог доба, књига остаје тихи, али постојани глас културе, а библиотека место где тај глас постаје дијалог. Разговори које Еко води са Каријером, у којима се дотичу

² Adnan Ullah, Muhammad Usman, Muhammad Kabir Khan. „Challenges in delivering modern library services in the 21st century“. *International Journal of Social Science Exceptional Research*, објављено: 2023, https://www.allsocialsciencejournal.com/uploads/archives/20231109154831_B-23-27.1.pdf (преузето 18.3.2026).

³ Tamara Malešev, Olivera Topalov, Slađana Radovanović, „Potreba za stalnim stručnim usavršavanjem bibliotekara – korist za pojedinca i društvo“, BOSNIACA - časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, бр 27/2022, објављено: 10.12.2022, <https://hrcak.srce.hr/file/415440> (преузето 18.3.2026).

односа штампане и електронске књиге, улоге библиотека у дигиталном добу, страха од нестанка читања, значаја памћења и културне баштине, као и колекционарства и личних библиотека, јасно показују да је књига отпорна на пролазност технологија: док се дигитални формати брзо мењају, штампана књига остаје трајан и поуздан медиј.⁴

Могући одговор на постављено питање би био да можемо сачувати књигу, читање, живу реч, уз свесно и креативно коришћење свих нових технологија, и ту управо лежи умеће библиотекара. Примери наведени у овом раду показују како се тај баланс може остварити. У добу дигиталне доминације, које доноси промене у читалачким навикама, пад концентрације и „скрол културу“, али истовремено и нове могућности за приступ знању и култури, у потпуности долази до изражаја мисао Умберта Ека да књига, као савршен изум, не нестаје, већ се прилагођава и наставља да постоји у новим облицима и медијима. Примери показују да библиотека у савременом дигиталном окружењу задржава своју суштину, а библиотекар не само да умеју да очувају живу реч и читалачку културу већ и да се успешно сналазе у сложеном дигиталном окружењу, користећи нове технологије као савезника у свом раду.

САВРЕМЕНИ ИЗАЗОВИ ЈАВНИХ БИБЛИОТЕКА

У времену алгоритама, брзих информација и екрана који никада не спавају, јавна библиотека остаје једно од ретких места где реч још увек има своје пуно значење. Жива реч – изговорена, прочитана, подељена – постаје „тиша“, али драгоцен алтернатива дигиталној „буци“. Савремени изазови нису само технолошки, већ и суштински. Савремено читање обликују технологија, нови облици књиге и промењени читалац⁵, чије узајамно деловање намеће потребу да се јавне библиотеке непрестано прилагођавају и изнова осмишљавају своју улогу – као простора дијалога, заједништва и културног посредовања, у коме и у дигиталном добу остаје очувана вредност живе речи.

⁴ Умберто Еко, Жан-Клод Каријер. *Не надајте се да ћете се решити књига*. (Београд, Чачак: Б. Кукић, Градац К, 2021): 7-30.

⁵ Kari Spjeldnaes, Faltin Karlsen. „How digital devices transform literary reading: The impact of e-books, audiobooks and online life on reading habits“. *New Media & Society*. објављено: 2024, https://www.researchgate.net/publication/364323406_How_digital_devices_transform_literary_reading_The_impact_of_e-books_audiobooks_and_online_life_on_reading_habits (преузето 25.3.2026).

Савремено доба обликовано је снажним утицајем дигиталних технологија које су темељно промениле начин на који приступамо тексту, знању и самом чину читања.⁶ Доминација друштвених мрежа, убрзан проток информација и стална доступност садржаја довели су до стварања тзв. „скрол културе“ – начина конзумирања информација који подразумева брзину, фрагментарност и површност.⁷ Истраживања показују да дигиталне технологије доводе до смањеног дубинског читања, јер подстиче брзо и површинско прегледање текста уместо продубљене пажње.⁸ Иако су дигиталне платформе омогућиле већу доступност и демократизацију садржаја, та предност истовремено доноси и нове изазове – пажња корисника постаје све краћа, а алгоритми често усмеравају избор ка краћим и лакше сварљивим формама.⁹

Књига више није само штампани предмет – е-књиге, аудио-књиге и мултимедијални садржаји проширују границе читања и отварају нове могућности за доживљај текста. Читање се све чешће допуњује слушањем и визуелним елементима, што приближава књижевност новим генерацијама, али истовремено мења начин њене рецепције. Савремени читалац све ређе чита у континуитету; уместо дугих форми, доминирају краћи садржаји, цитати и препоруке, док се пажња распоређује између више извора. Тако дубинско читање, које подразумева концентрацију и урањање у текст, све више уступа место брзом информисању.¹⁰

Промене које су донели технологија, нови облици књиге и другачији читаоци нису крај читања, већ његова трансформација. У том процесу, библиотеке и библиотекари редефинишу своју улогу – не као чувари прошлости, већ као активни учесници у обликовању културе читања будућности. Данашње библиотеке стога више нису само место позајмљивања књига, већ прерастају у динамичне и значајне институције савременог доба, јер, како истиче проф. др Жељко Вучковић, „савремене библиотеке више нису само књигохранилишта, храмови читања, већ важне, динамичне и инфраструк-

⁶ Anna Shutaleva, Ekaterina Kuzminykh, Anastasia Novgorodtseva. „Youth Practices of Reading as a Form of Life and the Digital World“, *Societies* 2023, 13 (7), 165, https://www.mdpi.com/2075-4698/13/7/165?utm_source=chatgpt.com (преузето 22.3.2026).

⁷ Nandini Banerjee. „Scroll culture – Suffering in silence“, *The Statesman*, објављено: 18.7.2025, <https://www.thestatesman.com/supplements/miscellany/scroll-culture-suffering-in-silence-1503459430.html> (преузето 22.3.2026).

⁸ Anna Shutaleva, Ekaterina Kuzminykh, Anastasia Novgorodtseva. „Youth Practices of Reading as a Form of Life and the Digital World“.

⁹ Nandini Banerjee. „Scroll culture – Suffering in silence“.

¹⁰ Nandini Banerjee. „Scroll culture – Suffering in silence“.

турне институције информатичке епохе”.¹¹ Оне постају простори сталног учења и усавршавања, где жива реч – изговорена, прочитана, подељена – води читалачке програме, омогућава приступ информацијама и креира просторе за дијалог. Тако библиотеке не прате само савремене трендове, већ их и обликују, остајући места сусрета, размене и културе читања.

ПРИМЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ

Читалачки клуб – дијалог и жива реч

Читалачки клуб представља заједницу читалаца који се редовно састају како би разговарали о прочитаним књигама¹², размењивали мишљења и утиске и кроз дијалог продубљивали разумевање књижевних дела. Осим подстицања читања и стицања нових знања, читалачки клубови стварају и осећај припадности и повезаности међу члановима. Они се данас организују и уживо и онлајн, а библиотеке, као природна места сусрета читалаца, представљају идеално окружење за њихово формирање. Градска библиотека у Сомбору препознала је значај читалачких клубова, те у оквиру својих програма организује два читалачка клуба „Прочитали смо ми, прочитај и ти“ на Дечјем одељењу и „Књига нас спаја“ на Позајмном одељењу за одрасле кориснике, који окупљају велики број заинтересованих читалаца.¹³

Читалачки клуб „Књига нас спаја“, који функционише на Позајмном одељењу за одрасле кориснике¹⁴ сомборске библиотеке, представља простор у којем књига излази из тишине странице и постаје повод за дијалог, размену мишљења и живу реч која повезује читаоце. Настао је најпре као једна међу акцијама које је Библиотека организовала поводом Међународног дана старијих особа, а који се у свету и код нас обележава 1. октобра, у складу са Резолуцијом 45/106, коју је прогласила Генерална скупштина Уједињених нација 14. децембра 1990. године.¹⁵ Прво окупљање под име-

¹¹ Жељко Вучковић и Нада Тодоров, *Култура читања у времену интернета* (Инђија: Народна библиотека „Др Ђорђе Натошевић”, 2010), 22.

¹² The Britannica Dictionary, Book club, <https://www.britannica.com/dictionary/book-club> (преузето 18.3.2026).

¹³ Жана Ђатовић, Анђелија Пругинић, „Читалачки клубови у сомборској библиотеци“, *Стручно-научни скуп Библионет (Откључавање снаге речи: промоција књиге и читања у библиотекама зборник радова)*, (19; 2025): 107-123.

¹⁴ У даљем тексту Позајмно одељење.

¹⁵ Institut za javno zdravlje Vojvodine, „1. oktobar – Međunarodni dan starijih osoba”, објављено: 26.9.2023, <https://izjzv.org.rs/?lng=&cir=&link=3-18-3866>. (преузето 18.3.2026).

ном „Књига нас спаја“ одржано је 30. септембра 2022. године у читаоници Легата Мирослава Јосића Вишњића у згради Библиотеке. Том приликом двадесетак старијих корисника, у пријатној атмосфери уз чај и кафу, разговарало је о прочитаним књигама, размењујући утиске и препоруке за читање.¹⁶ Акција окупљања читалаца наредне две године организована је истим поводом и на истом месту, а сусретима 29. септембра 2023. и 2. децембра 2024. године присуствовало је по двадесетак корисника. Због великог интересовања договорено је да ова дружења прерасту у редовна месечна окупљања, првог понедељка у месецу. Прво дружење у оквиру клуба читалаца „Књига нас спаја“ одржано је 4. новембра 2024. године на Позајмном одељењу.¹⁷ Од тада се чланови клуба редовно састају на истом месту, док се летњи сусрети организују на отвореном.

Клуб је основан са циљем да подстакне разумевање књижевности кроз разговор и размену читалачких искустава. Окупља љубитеље читања различитих генерација који се у пријатељској и опуштеној атмосфери састају како би делили утиске, идеје и препоруке. Сусрети се најављују путем веб-странице, друштвених мрежа и Вибер групе, док се ток и резултати разговора бележе у „Дневнику клуба читалаца“ и представљају на панелу у простору Библиотеке, доступном свим заинтересованим посетиоцима.

Разговоре води библиотекар у улози модератора, а теме често предлажу сами чланови. Улога библиотекара/модератора огледа се у томе да започне разговор и да води дискусију током дружења, да резервише и припреми тражене књиге, да одабере наслове који одговарају задатој теми. Састанци Клуба подељени су на два сегмента: први је посвећен разговору о књигама прочитаним у периоду између два сусрета, док се у другом делу разговара о унапред договореној теми коју су предложили сами чланови клуба.

Неке од тема које су чланови предложили за разговор јесу: која је књига утицала на то да заволимо и негујемо читање; која је купљена/добивљена књига била прва у нашој личној библиотеци и шта ће бити са нашим библиотекама после нас; насловне стране; „мушка“ или „женска“ књижев-

¹⁶ Жана Гњатовић, Анђелија Пругинић, „Читалачки клубови у сомборској библиотеци“,

¹⁷ Градска библиотека „Карло Бијелички“. „Клуб читалаца: Књига нас спаја“ објављено: 31.10.2024, https://www.biblioso.org.rs/ci/vest/knjiga_nas_spaja_prvo_druzenje (преузето 18.3.2026).

ност;¹⁸ путовања између корица¹⁹, где су нас одвели путописи; књига за пусто острво;²⁰ екранизоване књиге; од рукописа до књиге – прича о издавачима; серијал о главном јунаку: град као главни јунак, писац као главни јунак и главни јунак књиге и друго.

Као кључни елементи успешног функционисања клуба издвајају се фактори који уједно указују на значај живе речи у библиотеци. У средишту ових сусрета налазе се отворен дијалог и жива, динамична дискусија у којој се поштују различита мишљења и тумачења прочитаног. Размена идеја и учење из искустава других подстичу учеснике да продубе разумевање књижевности и света који нас окружује, док атмосфера поверења, дружења и осећаја припадности чини библиотеку местом сусрета, комуникације и културне размене.²¹ Управо кроз овакве разговоре и заједничко тумачење прочитаног, жива реч се чува и остаје важан део савременог библиотечког простора.

Кроз оваква окупљања у опуштеној атмосфери јасно се показује значај живе речи у процесу читања, јер тек у разговору књига добија нова значења, а читање постаје заједничко искуство. Клуб подстиче међугенерацки дијалог, размену искустава и окупља заједницу око књиге, потврђујући да читање није само индивидуална, већ и друштвена активност. Број чланова, који редовно износи око дванаест, а понекад прелази и двадесет, као и трајање сусрета који се често продужавају, сведоче о снажној потреби за разговором о књигама и трајној вредности живе речи у савременом библиотечком простору.

Књиге на кућну адресу – доступност и социјална инклузија

Библиотечка услуга „Књига на кућну адресу“ намењена је особама старије животне доби, као и слабије покретним и непокретним лицима. Представља програм пружања подршке у кућним условима, чији је циљ да корисницима омогући приступ фонду сомборске библиотеке и несметану

¹⁸ YouTube Radio-televizija Vojvodine. „Susret članova Kluba čitalaca – *Knjiga nas spaja* u biblioteci u Somboru“, <https://www.youtube.com/watch?v=F0xmhxhbugE> (преузето 18.3.2026).

¹⁹ Градска библиотека „Карло Бијелички“. „Клуба читалаца *Књига нас спаја*“, објављено: 27.11.2025., <https://www.biblioso.org.rs/ci/vest/klub-citalaca-decembar-2025> (преузето 18.3.2026).

²⁰ Novi Radio Sombor. „*Knjiga nas spaja*“, објављено: 6.8.2026. <https://noviradiosombor.com/48804-2/> (преузето 18.3.2026).

²¹ Жана Ђатовић, Анђелија Пругинић, „Читалачки клубови у сомборској библиотеци“.

позајмицу грађе. На тај начин доприноси се унапређењу квалитета живота и подстиче активно старење кроз учење и учешће у свакодневном животу.

Ова група грађана је у потпуности ослобођена плаћања чланарине.²² Првобитна замисао била је да се на кућну адресу одлази два пута месечно, четвртком, када се враћају прочитане књиге и доносе нове. Корисници могу поручити књиге путем телефона или онлајн, а библиотекар стоје на располагању за помоћ при избору наслова, у складу са интересовањима и читалачким навикама корисника. Поред доставе књига на кућну адресу грађана, библиотекар носе књиге и у Геронтолошки центар Сомбор.²³ Данас библиотекар достављају књиге на кућну адресу и преузимају их ради враћања, у складу са потребама корисника. За потребе ове услуге компанија „Каприоло“ из Бачке Тополе је 2023. године сомборској библиотеци донирала бицикл са додатном опремом. Захваљујући „Библиобајсу“, омогућен је лакши и бржи приступ корисницима на територији града Сомбора.²⁴

Услуга „Књиге на кућну адресу“ у континуитету се спроводи од 2017. године.²⁵ Осим што омогућава доставу књига читаоцима који нису у могућности да лично дођу у библиотеку, ова услуга подразумева и разговор о прочитаним и траженим насловима, као и препоруке које библиотекар даје корисницима. Сусрет библиотекара и читаоца тако превазилази сам чин позајмице и постаје важан облик комуникације и повезивања.

Статистика одлазака на кућну адресу варира из године у годину и зависи од броја корисника услуге. Тренутно се месечно посећује шест адреса, два пута на сваку, при чему се приближно достави 60 књига.²⁶ Просечан контакт приликом доставе траје 15–20 минута, што омогућава разговор о прочитаном, саветовање приликом избора нових наслова, представљање рада Клуба, обраду одређених тема и изложби, као и препоруку књига које

²² Радио Дунав. „Сомборски библиотекар старијим суграђанима достављају књиге на кућну адресу“, објављено: 20.1.2026. <https://www.radiodunav.com/somborski-bibliotekari-starijim-sugradjanima-dostavljaju-knjige-na-kucnu-adresu/> (преузето 22.3.2026).

²³ Градска библиотека „Карло Бијелички“. „Књиге на кућну адресу“, објављено: 6.6.2017. <https://www.biblioso.org.rs/ci/vest/knjiga-na-kucnu-adresu> (преузето 22.3.2026).

²⁴ Градска библиотека „Карло Бијелички“. „Bibliobajs“, објављено: 22.11.2023. <https://www.biblioso.org.rs/ci/vest/bibliobajs> (преузето 22.3.2026).

²⁵ SOinfo.org. „GBKB: Књиге на кућну адресу“. објављено: 4.8.2017, <https://www.soinfo.org/forumi/tema/13431/gbkb-knjige-na-kucnu-adresu/> (преузето 22.3.2026).

²⁶ Статистика позајмице књига, COBISS Позајмица – Исписи.

могу бити од интереса кориснику. Поред саме доставе књига, библиотекари на тај начин подстичу живу реч, критичко размишљање и повезивање са библиотечким садржајима.

Библиотека не доноси само књигу на кућни праг, већ омогућава да књига пронађе пут до свог читаоца, а разговор о њој настави да живи и траје. Непосредан контакт са корисницима и континуитет ове активности сведоче о значају живе речи и личног сусрета, али и о брзи библиотеке за оне којима је оваква подршка потребна. Ова услуга превазилази оквири класичне позајмице – она представља израз пажње и подршке, јер књига за многе кориснике постаје важан, а понекад и једини прозор у свет.

Библиотечка услуга „Књиге на кућну адресу“ омогућава доступност услуга и садржаја свима који не могу редовно долазити у библиотеку – старијим суграђанима, особама са инвалидитетом и онима који су привремено спречени да је посете. На тај начин, библиотека показује своју социјалну димензију, пружајући приступ књигама и живој речи свима у заједници. Библиотека престаје да буде статична институција и постаје покретна културна служба, која доноси књигу, разговор и сусрете тамо где су потребни, повезујући људе и оснажујући заједницу кроз културно учешће.

Тематске изложбе – културна медијација и препорука

Изложбе у библиотекама представљају начин да се збирке приближе читаоцима, подстакне интересовање за читање и развије критичко мишљење. Кроз визуелне и интерактивне поставке, илустрације и додатне материјале, књиге добијају нову димензију, а читање постаје друштвено и креативно искуство.²⁷ Изложбе сомборске библиотеке представљају значајан део њеног рада, са циљем подизања свести о важности читања и ширењу знања. Библиотека успешно претвара просторе као што су хол Позајмног одељења, читаоница Легата Мирослава Јосића Вишњића и сала Дечјег одељења у галеријске просторе за изузетно посећене изложбе. За потребе овог рада представљане су изложбе организоване у холу Позајмног одељења.

Простор од око 3–4 м² са наменском полицом за књиге и пратећи материјал представљају први контакт корисника са библиотеком и важно место за промоцију читања. Током године библиотекари у том простору

²⁷ Жана Ђатовић. „Изложба сомборске библиотеке *Осамдесет година Малог принца*“, *Корак библиотеке* 10 (2025); 122-123. <https://korakbiblioteke.biblioteka-uzice.rs/wp-content/uploads/2025/12/Korak-biblioteke-10-24.12..pdf> (преузето 22.3.2026).

организују тематске изложбе поводом јубилеја, значајних датума и културних догађаја. Међу њима су: 70 година НИН-ове награде, Дан града Сомбора (изложба књига о граду), као и Национални дан књиге и Дан Народне библиотеке Србије. Посебна пажња посвећена је важним датумима као што су 8. март – Дан жена („Жене у науци“ и „Све наше књижевнице“), Светски дан поезије („90 година од рођења Бранка Миљковића“), Светски дан Рома („Књижевност Рома“), Светски дан књиге и ауторских права (посвећен Мигелу де Сервантесу, Виљему Шекспиру и Инки Гарсиласу де ла Веги), као и Светски дан музике. Обележени су и значајни јубилеји и годишњице, попут стогодишњице смрти Франца Кафке, 100 година од рођења Трумана Капотеа и Јозефа Шкворецког, 100 година од рођења Владете Јеротића, као и 200 година од рођења Ђуре Даничића. Изложбе су пратиле и актуелне догађаје и манифестације – Ноћ књиге („Путописи и трилери ИК Лагуна“), Летње олимпијске игре (књиге о спорту), као и тематске поставке попут „Путуј, читај, скитај“ и „Са књигом у Нову годину“. Посебно су издвојене изложбе посвећене домаћим ауторима и догађајима: „Месец Иве Андрића“, „У сусрет Вељковим данима“, IN MEMORIAM поставке посвећене Радославу Петковићу, Марију Варгасу Љоси и Филипу Давиду. У оквиру друштвено ангажованих тема реализоване су изложбе „Женски глас у књижевности“ (у оквиру кампање 16 дана активизма), као и поставке поводом Међународног дана младих и Међународног дана писмености. Посебно место заузеле су и изложбе посвећене Бранку Попићу, Николи Тесли, Вељи Суботићу и „Италофонија – језик изван граница“, реализована у оквиру манифестације „Италијански у библиотекама“. Кроз изложбе „Библиотекари препоручују“ и друге тематске поставке, корисницима је континуирано препоручивана квалитетна литература, чиме је библиотека активно доприносила промоцији читања и културе.²⁸

Овај изложбени простор често постаје место спонтане комуникације међу корисницима и библиотекарима. Књига делује као заједничка тачка повезивања, подстичући размену утисака и препорука, чак и међу онима који се раније нису познавали. На тај начин изложбе превазилазе оквире визуелне презентације и постају подстицај за живу реч и непосредни дијалог.

Изложбе уједно представљају облик „тихе препоруке“ – повезују визуелни доживљај са читалачким избором и усмеравају пажњу корисника ка одређеним ауторима и темама. Поставке организоване поводом јубилеја, годишњица рођења или смрти књижевника, као и обележавања ва-

²⁸ Извештаји о раду за 2024. и 2025. годину који су доступни у електронској форми на сајту Библиотеке.

жних културно-историјских датума, функционишу као пажљиво одабран избор литературе који усмерава пажњу корисника ка одређеним ауторима и темама, не намећући, већ суптилно сугеришући правац читања. У условима дигиталне доминације, када алгоритамске препоруке преузимају примат у обликовању читалачких избора, библиотечка изложба делује као стручна и вредносно утемељена алтернатива – она не намеће, већ сугерише, не убрзава, већ позива на задржавање. На тај начин библиотека преузима активну улогу културног посредника, обликујући читалачке навике кроз простор, визуелни идентитет и промишљен избор књига, истовремено јачајући заједницу и културу читања. Овако делујући, библиотека не само да приближава своје збирке корисницима, већ и подстиче критичко мишљење, оснажује међугенерациску комуникацију и учвршћује културу живог читања. Учесталост сусрета и ангажовање читалаца показују да је жива реч у библиотечким изложбама снажан алат за повезивање људи и оживљавање заједнице око књиге.

Дигитално као саветник, а не непријатељ

Изазов савременог библиотекарства није у самој технологији, већ у начину њеног коришћења. Дигитални алати – друштвене мреже, онлајн препоруке, електронски каталози, виртуелни сусрети, па чак и вештачка интелигенција (ВИ) (енгл. Artificial intelligence – AI), алати за креирање садржаја или подршку у организовању програма – представљају допуну и подршку традиционалним библиотечким активностима. Они омогућавају да се књиге приближе ширем кругу читалаца, олакшају комуникацију и промоцију програма, али не замењују вредност живе речи и непосредног дијалога који остају централни у раду библиотеке.

Иако Читалачки клуб почива на живој речи и непосредном дијалогу, савремени библиотечки рад не може занемарити дигитални простор. Дигитални алати данас пружају важну подршку библиотечким програмима: омогућавају лакшу организацију и већу видљивост, промоцију и дељење информација са корисницима, али и интерактивност програма. У раду Клуба они се користе пре свега у промотивне и организационе сврхе – за израду плаката и радних листића, најаву сусрета на веб-сајту Библиотеке, друштвеним мрежама, као што су Инстаграм и Фејсбук, као и видеоплатформи YouTube²⁹, која омогућава објављивање промотивних филмова, препорука

²⁹ Веб-сајт, друштвене мреже (facebook, instagram) и видеоплатформа (youtube) Градске библиотеке „Карло Бијелички“ Сомбор: <https://www.biblioso.org.rs/ci>,

књига и снимака са дешавања у библиотеци, чиме се садржаји приближавају ширем кругу корисника, као и за размену информација међу члановима Клуба. На тај начин дигитални садржаји не замењују живу реч, већ постају средство њеног неговања, ширења и одржавања у савременом библиотечком окружењу. У оквиру услуге „Књиге на кућну адресу“ дигитални алати помажу при објављивању онлајн препорука за читање, изради плаката доступних и видљивих старијим суграђанима, као и промо-филмова, приближавајући садржаје ширем кругу читалаца. Исти алати користе се и приликом припреме изложби у холу Позајмног одељења, где дигитални материјал, визуелни садржаји и промоција на мрежама, заједно са препорукама књига које су део изложбе, чине изложбу интерактивним и привлачним искуством. У оквиру услуге „Књиге на кућну адресу“ дигитални алати помажу при објављивању онлајн препорука за читање, изради плаката доступних и видљивих старијим суграђанима, промо-филмова, приближавајући садржаје ширем кругу читалаца. Исти алати користе се и приликом припреме изложби у холу Позајмног одељења, где дигитални материјал, визуелни садржаји и промоција на мрежама, заједно са препорукама књига које су део изложбе, чине изложбу интерактивним и привлачним искуством.

Тако савремене технологије обогаћују традиционалне библиотечке активности, омогућавајући да књига и разговор о њој остану живи и присутни. Пример употребе различитих традиционалних и савремених начина промоције и доступности садржаја представља изложба реализована поводом Светског дана поезије који се обележава 21. марта под називом „Поезија доживљена свим чулима“. Исти поетски садржај представљен је кроз четири целине, прилагођене различитим читалачким потребама и чулним доживљајима: „Поезија коју видим“ – одштампани стихови за читање на лицу места, као непосредан визуелни сусрет са текстом; „Поезија коју додирнем“ – иста песма у књизи, која омогућава традиционални, опипљиви доживљај читања; „Поезија на поклон“ – стихови у ковертама које посетиоци могу понети, чиме поезија наставља да живи изван библиотеке; и „Поезија коју чујем“ – звучни запис доступан путем QR кода, који истиче ритам, глас и емоционалну димензију изговорене речи. Оваквим приступом показано је да исти садржај може бити представљен кроз различите медије, приближавајући поезију ширем кругу корисника и различитим начинима доживљаја читања.³⁰

<https://www.facebook.com/gradskabibliotekakarlobijelicki/>, <https://www.instagram.com/bibliotekasombor>, <https://www.youtube.com/user/gbkbsombor/videos>

³⁰ Facebook Gradska Biblioteka Karlo Bijelicki. „Povodom Svetskog dana poezije...“

Дигитални свет није замена за библиотеку, већ њен савезник: када се свесно и паметно користи, олакшава комуникацију са читаоцима, подржава разговор о књигама и јача читалачке навике, доприносићи организацији, видљивости и интерактивности библиотечких програма, док основна вредност библиотеке – непосредан контакт, жива реч и дијалог – остаје незаменљива.

ЗАКЉУЧАК

Жива реч у библиотекама огледа се кроз размену утисака и сазнања у оквиру читалачких клубова, кроз одношење књига на кућну адресу, у подстицању социјалне инклузије, кроз изложбе и разговоре корисника који се често и не познају. Све ове активности показују да жива реч остаје и опстаје, чак и у јеку дигиталне доминације. Библиотекари се морају оспособити и бити спремни за коришћење нових технологија, али истовремено сачувати оно непроцењиво – непосредну комуникацију и живу реч која повезује људе и одржава дух библиотеке. Константно усавршавање библиотекара постаје кључ за очување релевантности библиотеке: од разумевања дигиталних формата и нових начина читања, до примене техника које подстичу дубинско читање и повезивање људи кроз заједничке активности. Жива реч – изговорена, прочитана и подељена – постаје централни инструмент библиотеке, која тако не само да прати савремене трендове, већ их и обликује, остајући место сусрета, размене и културе читања. Она чува тековину заједничког сусрета и социјализације, пружајући простор за разговор и повезивање у времену када на мрежама често остајемо анонимни и, упркос повезаности, усамљени. Она нас подсећа да нисмо сами – да постоје сусрети, дијалог и заједништво који превазилазе виртуелне оквири. Будућност јавних библиотека не зависи од броја рачунара и екрана, већ од броја сусрета које оне омогућавају. У добу дигиталне доминације, читалачка култура опстаје тамо где се негују разговор, размена и осећај припадности. Жива реч не нестаје – она само мења простор у којем се изговара.

Проф. др Жељко Вучковић у књизи *Јавне библиотеке и јавно знање* разматра четири могућа сценарија будућности библиотека. Прва два су конзервативна и песимистичка, док трећи и четврти нуде умереније и развојно оријентисане перспективе. Према тим моделима, библиотеке ће наставити

објављено: 20.3.2026. <https://www.facebook.com/gradskabibliotekakarlobijelicki/>
(преузето 22.3.2026).

да обављају своје образовне, информационе и рекреативне функције, али уз значајно унапређење брзине и квалитета услуга захваљујући новим медијима и информационо-комуникационим технологијама. Најразвијенији сценарио подразумева активан преображај библиотека у савремене културне и информационе центре локалне заједнице.³¹ Практични примери показују да се ова будућност већ остварује, потврђујући да читање и жива реч у библиотекама остају трајне вредности у служби заједнице.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

1. Banerjee, Nandini. „*Scroll culture – Suffering in silence*“. The Statesman. Преузето: 22.3.2026. <https://www.thestatesman.com/supplements/miscellany/scroll-culture-suffering-in-silence-1503459430.html>
2. Facebook Gradska Biblioteka „Karlo Bijelicki“. „*Povodom Svetskog dana poezije...*“. Преузето: 22.3.2026. <https://www.facebook.com/gradskabibliotekakarlobijelicki/>
3. Institut za javno zdravlje Vojvodine. „*1. oktobar – Međunarodni dan starijih osoba*“. Преузето: 18.3.2026. <https://izjzv.org.rs/?lng=&cir=&link=3-18-3866>.
4. Malešev, Tamara, Olivera Topalov, Slađana Radanović. „*Potreba za stalnim stručnim usavršavanjem bibliotekara – korist za pojedinca i društvo*“. BOSNIACA - časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, бр 27/2022. Преузето: 18.3.2026. <https://hrcak.srce.hr/file/415440>
5. McLuhan, Eric, „*McLuhan - famous and not so famous quotes*“. у: Eric McLuhan & Frank Zingrone (уредници). *Essential McLuhan*. (New York: Routledge, 1997); 273. Преузето: 18.3.2026. https://faculty.uml.edu/sgallagher/marshall_mcluhan.htm
6. Novi Radio Sombor. „*Knjiga nas spaja*“. Преузето: 18.3.2026. <https://noviradiosombor.com/48804-2/>
7. Shutaleva, Anna, Ekaterina Kuzminykh, Anastasia Novgorodtseva. „*Youth Practices of Reading as a Form of Life and the Digital World*“, *Societies* 2023, 13 (7): 165. Преузето: 22.3.2026. https://www.mdpi.com/2075-4698/13/7/165?utm_source=chatgpt.com
8. SOinfo.org. „*GBKB: Knjige na kućnu adresu*“. Преузето: 22.3.2026. <https://www.soinfo.org/forumi/tema/13431/gbkb-knjige-na-kucnu-adresu/>

³¹ Жељко Вучковић. *Јавне библиотеке и јавно знање*. (Нови Сад: Библиотека Матице српске: Футура публикације, 2003): 5-7.

9. Spjeldnæs, Kari, Faltin Karlsen. „*How digital devices transform literary reading: The impact of e-books, audiobooks and online life on reading habits*“. New Media & Society. Преузето: 25.3.2026. https://www.researchgate.net/publication/364323406_How_digital_devices_transform_literary_reading_The_impact_of_e-books_audiobooks_and_online_life_on_reading_habits
10. The Britannica Dictionary. *Book club*. Преузето: 18.3.2026. <https://www.britannica.com/dictionary/book-club>
11. Ullah, Adnan, Muhammad Usman, Muhammad Kabir Khan. „*Challenges in delivering modern library services in the 21st century*“. International Journal of Social Science Exceptional Research. Преузето: 18.3.2026. https://www.allsocialsciencejournal.com/uploads/archives/20231109154831_B-23-27.1.pdf
12. YouTube Radio-televizija Vojvodine. „*Susret članova Kluba čitalaca – Knjiga nas spaja u biblioteci u Somboru*“. Преузето: 18.3.2026. <https://www.youtube.com/watch?v=FoxmхуxbugE>
13. Вучковић, Жељко. „*Јавне библиотеке и јавно знање*“. Нови Сад: Библиотека Матице српске: Футура публикације, 2003.
14. Вучковић, Жељко, Нада Тодоров. „*Култура читања у времену интернета*“. Инђија: Народна библиотека „Др Ђорђе Натошевић“, 2010.
15. Ђатовић, Жана, Анђелија Пругинић. „*Читалачки клубови у сомборској библиотеци*“. Стручно-научни скуп Библионет (Откључавање снаге речи: промоција књиге и читања у библиотекама - зборник радова), бр. 19 (2025): 107-123.
16. Ђатовић, Жана. „*Изложба сомборске библиотеке Осамдесет година Малог принца*“. Корак библиотеке 10 (2025); 122-123. Преузето: 22.3.2026. <https://korakbiblioteke.biblioteka-uzice.rs/wp-content/uploads/2025/12/Korak-biblioteke-10-24.12..pdf>
17. Градска библиотека „Карло Бијелицки“. „*Клуб читалаца: Књига нас спаја*“, Преузето: 18.3.2026. https://www.biblioso.org.rs/ci/vest/knjiga_nas_sraja_prvo_druzenje
18. Градска библиотека „Карло Бијелицки“. „*Клуба читалаца Књига нас спаја*“. Преузето: 18.3.2026. <https://www.biblioso.org.rs/ci/vest/klub-citalaca-decembar-2025>
19. Градска библиотека „Карло Бијелицки“. „*Bibliobajs*“. Преузето: 22.3.2026. <https://www.biblioso.org.rs/ci/vest/bibliobajs>
20. Градска библиотека „Карло Бијелицки“. „*Књиге на кућну адресу*“. Преузето: 22.3.2026. <https://www.biblioso.org.rs/ci/vest/knjiga-na-kucnu-adresu>

21. Еко, Умберто, Жан-Клод Каријер. „*Не надајте се да ћете се решити књи-га*“. Београд, Чачак: Б. Кукић, Градац К, 2021.
22. Радио Дунав. „*Сомборски библиотекари старијим суграђанима дос-тављају књиге на кућну адресу*“. Преузето: 22.3.2026. <https://www.radiodunav.com/somborski-bibliotekari-starijim-sugradjanima-dostavljaju-knjige-na-kucnu-adresu/>

Žana Gnjatović

gzanag@mts.rs, City Library „Karlo Bijelicki“, Sombor

THE LIVING WORD IN THE DIGITAL ERA — EXAMPLES OF BEST PRACTICE AT THE ‘KARLO BIJELIĆKI’ CITY LIBRARY IN SOMBOR

Abstract: This paper examines the role of public libraries in the contemporary digital environment and the ways in which the traditional mission of preserving and transmitting the written word endures and evolves in conditions of information abundance. Starting from the current challenges faced by public libraries—digitalization, changing reading habits, and the need for social inclusion—the paper presents specific programs and activities at the City Library “Karlo Bijelicki” in Sombor that demonstrate how the library remains a space for dialogue, community, and cultural mediation. Special attention is given to the Reading Club as a place of living word and exchange of ideas, the “Books to Your Door” service as an example of accessibility and care for vulnerable groups, and thematic exhibitions as a form of cultural interpretation and reading promotion. In this context, the digital environment is not seen as a threat, but as an ally in fulfilling the library’s mission. These activities show that libraries continue to be important community spaces, fostering social inclusion, engagement, and a culture of reading in contemporary society. The conclusion emphasizes that the future of the library lies within the community—in connecting people, knowledge, and technology in order to preserve and develop a culture of reading.

Keywords: public libraries, reading promotion, reading habits, social inclusion, library programs, cultural mediation, local community, digital environment.